

AMERICAN CHAMBER OF COMMERCE IN MONTENEGRO
AMERIČKA PRIVREDNA KOMORA U CRNOJ GORI
CREATING OPPORTUNITIES • STVARA MOGUĆNOSTI

Izveštaj Američke privredne komore u Crnoj Gori

Poslovni izazovi u Crnoj Gori

*Novembar 2010. godine
Podgorica, Crna Gora*

Uvod

Američka privredna komora u Crnoj Gori (AmCham Montenegro) je nezavisna poslovna asocijacija, registrovana u Crnoj Gori kao nevladina organizacija. Naša misija je promovisanje zajedničke saradnje i prijateljstva između Crne Gore i Sjedinjenih Američkih Država kroz trgovinu, investicije i ekonomski razvoj. AmCham Montenegro nastoji da unaprijedi američke trgovinske interese kao i interese lokalnih, međunarodnih i ostalih vizionarskih kompanija koje se zalažu za korporativnu odgovornost građanstva i dijele naše vrijednosti. AmCham Montenegro ne prima novčanu podršku ni od jedne Vlade. U potpunosti se finansira putem članarina i naknada od strane njenih članova. Od oktobra 2010. godine, ona broji 57 uredno registrovanih članova.

U martu ove godine, AmCham Montenegro je poslala svojim članovima upitnik u cilju definisanja prepreka, barijera i poteškoća u vezi sa obavljanjem poslova u Crnoj Gori. Upitnik se sastojao od 12 pitanja sa posebno traženim odgovorima za četiri oblasti za koje je poznato da u njima postoje poslovne barijere. Te oblasti su: **ljudski resursi, oporezivanje, nekretnine/građevinarstvo kao i vladavina prava.**

Upitnik AmCham Montenegro o poslovnim izazovima je takođe dao priliku članovima da definišu barijere i prepreke u bilo kojoj drugoj oblasti poslovanja i zatražio preporuke za unapređenje sveukupnog poslovnog ambijenta u Crnoj Gori. Izvještaj o poslovnim izazovima u Crnoj Gori se većinom zasniva na odgovorima iz upitnika distribuiranog 3. marta 2010. godine.¹

Svrha ovog Izvještaja jeste da definiše konkretne poslovne izazove u Crnoj Gori kao i da predloži rješenja. Ovo će biti ostvareno u saradnji sa članovima AmCham Montenegro kroz rad Radne grupe za poslovne izazove formirane u okviru naše organizacije, zajedno sa partnerskim organizacijama i diplomatskim misijama, uključujući i ambasadu Sjedinjenih Američkih Država u Podgorici. Cilj AmCham Montenegro je da se strateški predstavi Izvještaj različitim ministarstvima i agencijama Vlade Crne Gore, međunarodnim organizacijama, diplomatskim misijama, nevladinim organizacijama, medijima kao i široj javnosti. Konačno, AmCham Montenegro će razviti konkretan akcioni plan koji će bliže definisati njenu ulogu u pružanju pomoći prilikom otklanjanja nekih od ovdje navedenih poslovnih izazova.

Kancelarija AmCham Montenegro je kreirala ovaj Izvještaj oslanjajući se na odgovore članova na pomenuti Upitnik. Dodatno, Izvještaj o poslovnim izazovima je pripreman nakon preliminarnih sastanaka sa crnogorskim Ministarstvom finansija, Ministarstvom ekonomije, kao i Delegacijom Evropske unije u Crnoj Gori. Sastanci su doprinijeli stvaranju konciznog, lako razumljivog dokumenta sa konkretnim primjerima definisanih poslovnih izazova.

Nakon sastanaka sa Ministarstvom finansija, Ministarstvom ekonomije i Delegacijom Evropske unije u Crnoj Gori, kancelarija AmCham Montenegro je zatražila dodatne i detaljnije informacije od svojih članova i pravnih savjetnika u vezi sa poslovnim izazovima u Crnoj Gori.

---

¹ Pogledajte pitanja iz Upitnika u Dodatku 1.

Za dobijanje više informacija u vezi sa ovim Izvještajem, molimo Vas da kontaktirate Edina Seferovića, izvršnog direktora AmCham Montenegro putem mail-a na seferovic@amcham.me ili putem telefona na broj +382 20 621 328.

I. Ljudski resursi

Kompanije i organizacije članovi AmCham Montenegro zapošljavaju preko 6,700 ljudi. Većina ovih zaposlenih su crnogorski državljani. Međutim, zapošljavanje kvalifikovanih radnika iz inostranstva postaje sve neophodnije zbog nedostatka kvalifikovane radne snage na domaćem tržištu. Dok je nedostatak kvalifikovane radne snage poslovni izazov sam po sebi, glavna prepreka definisana od strane AmCham Montenegro u oblasti ljudskih resursa odnosi se na crnogorsko radno zakonodavstvo i procedure.

A. Zakoni i procedure

Kompanije članovi AmCham Montenegro su identifikovali veliki broj problema u vezi sa zapošljavanjem kao i u odnosu poslodavac-zaposleni. Izazovi na ovim poljima uključuju:

- 1) Kompleksne procedure prilikom zapošljavanja domaćih i posebno stranih radnika²;
- 2) Visoke poreze i doprinose koji se plaćaju na zarade zaposlenih³;
- 3) Izuzetno nepovezano i nefluidno radno zakonodavstvo
  - Zakoni nijesu usaglašeni sa trenutnim stanjem na tržištu radne snage i njegovim uslovima;
- 4) Outsorovanje zaposlenih⁴ koje nije zabranjeno, mada ga trenutni Zakon o radu ne prepoznaje⁵.
- 5) Nedostatak zakona kojima se štite prava poslodavaca na relaciji poslodavac-zaposleni
  - Zaposleni su ponekad zaštićeni uprkos neispunjavanju ugovornih obaveza,
  - Poslodavcima, s vremena na vrijeme, nije dozvoljeno da prekinu Ugovore o radu zaposlenih čak iako više ne postoji potreba za određenom pozicijom unutar kompanije.

B. Kvalifikovana radna snaga

Članovi AmCham Montenegro su kao značajan poslovni izazov identifikovali potrebu za većom ponudom kvalifikovane radne snage. Konkretno, velika potreba za kvalifikovanom radnom snagom postoji u oblastima kao što su ekonomija, pravo, ljudski resursi, elektronika, energetika, inženjering kao i za ljudima sa znanjem engleskog jezika.

Crnogorsko tržište rada bi imalo višestruke koristi od sertifikovanih profesionalnih kurseva za obuku kadra i kontinuiranog održavanja nivoa njihove kvalifikovanosti u obavljanju poslova u skladu sa najnovijim poslovnim standardima. Ovi programi

---

² Postojeći zakonski i administrativni zahtjevi u dijelu zapošljavanja radnika iz inostranstva u Crnoj Gori navedeni su u Dodatku 2.

³ Trenutni troškovi u vezi sa porezima i doprinosima na zarade zaposlenih na račun poslodavca i zaposlenog navedeni su u Dodatku 3.

⁴ Nemogućnost angažovanja radnika van kompanije čime bi se izbjegla komplikovana procedura oglašavanja slobodnih radnih mjesta. Ovim se ograničava tržište rada kao i fluktuacije zaposlenih.

⁵ Ovo ukazuje na nepovezanost između Zakona o radu i trenutnih tržišnih uslova.

obuka, kursevi i specijalizovani seminari bi pomogli u unapređivanju vještina zaposlenih radnika.

C. Agencije za zapošljavanje

Čini se da ne postoji dovoljan broj kvalitetnih agencija za zapošljavanje u Crnoj Gori koje bi mogle pomoći u pronalaženju kvalifikovanih kandidata i njihovom preporučivanju kompanijama koje žele da popune upražnjene pozicije. Takve agencije uspostavljaju i održavaju sveobuhvatne baze podataka kvalifikovanih kandidata koji su u potrazi za različitim vrstama zaposlenja. Prisustvo takvih kvalitetnih agencija bi pomoglo da se kvalifikovani radnici dovedu na pozicije koje odgovaraju njihovim sposobnostima.

D. Uloga AmCham Montenegro

AmCham Montenegro će sarađivati sa kompanijama članovima na definisanju specifičnih vrsta programa obuke koji bi pomogli njihovim zaposlenima i cjelokupnom poslovanju. Sa tim u vezi, biće organizovan veliki broj programa obuke i seminara za zaposlene kako bi oni išli u korak sa najnovijim poslovnim trendovima.

AmCham Montenegro će pokrenuti program obavljanja prakse koji će pomoći studentima, sa završnih godina fakulteta, da steknu praktično iskustvo u kompanijama članovima. To praktično iskustvo će pomoći stvaranju ponude kvalifikovanije radne snage, a koristiće i studentima i lokalnim kompanijama u ispunjavanju njihovih potreba. AmCham Montenegro će se takođe zalagati za pravo, koje će omogućiti, da se studentima koji prihvate praksu dodjele ECTS⁶ krediti. AmCham Montenegro će takođe sarađivati sa bankama u Crnoj Gori u potrazi za povoljnijim kreditnim aranžmanima umjesto direktnog plaćanja onima koji obavljaju praksu.

AmCham Montenegro je spremna da radi sa Vladinim zvaničnicima na skraćivanju birokratskih procedura koje se odnose na zapošljavanje domaćih i stranih radnika.

II. Oporezivanje

Članovi AmCham Montenegro su identifikovali nekoliko problema u vezi sa oporezivanjem roba, usluga, prihoda i zarada na zaposlene radnike u Crnoj Gori. U suštini, postoje problemi razumijevanja složenih poreskih zakona i procedura u okviru poreskog sistema. Odgovori na upitnik pokazuju da veliki broj kompanija članova vjeruje da ne postoji dovoljno podsticaja za kompanije da reinvestiraju svoj kapital u Crnoj Gori.

Vladina poreska politika bi trebala da nastoji da uspostavi ravnotežu između potreba Vlade i privatnog sektora. Na kraju, neophodno je da postoji veći dijalog između privatnog sektora i Vlade koji bi pomogao u definisanju ravnoteže i nametnuo poresku politiku koja je prihvatljiva i za Vladu i za privatni sektor. AmCham Montenegro će biti angažovaniji u saradnji kada Vlada bude razmatrala promjene u

---

⁶ ECTS kredit - bodovi koji se priznaju kao ispit ili dio ispita.

poreskoj politici. U nastavku možete pročitati neke od konkretnijih problema koji su bili navedeni kao odgovori na pitanja iz upitnika:

A. Zakonski okvir

Više dosljednosti u primjeni pravila i procedura u dijelu poreskog zakonodavstva smanjilo bi najveću poslovnu barijeru. Različitost u poreskom zakonodavstvu stvara dodatnu pravnu i finansijsku nesigurnost za poslodavce. Na primjer, u jednom sektoru industrije, godišnja nadoknada, kao procenat od cjelokupnog prihoda u ovom sektoru, ima rastući trend koji ograničava investicije izvršioca i primorava ga da se fokusira na strogu kontrolu troškova.

Slična nedosljednost Vladinih regulatornih tijela takođe se može vidjeti i na lokalnom nivou, gdje opštine znaju da utvrđuju takse koje nijesu u skladu sa zakonom. Dokaz za ovo mogu biti takse za korišćenje trgovinskih objekata, opštinskih i lokalnih puteva kao i turističke takse. Ove takse često zamjenjuju neke druge koje su već uklonjenje, i određuju se u pokušaju da se prikupi dodatni porez na prihod. Ove takse mogu varirati od jedne opštine do druge.

Pravila u vezi sa oporezivanjem roba i usluga su u Crnoj Gori se često selektivno primjenjuju.⁷ Ovo stvara sliku favorizovanja i nekonzistentnosti, te dovodi kompanije koje su dosljedne u primjeni poreskih zakona i procedura koje iz njih proizilaze u nepovoljan položaj u odnosu na tržišne učesnike koji su nedosljedni u primjeni istih.

B. Porezi i doprinosi na zarade zaposlenih

Porezi i doprinosi na zarade zaposlenih koji se plaćaju državi su viši od 60% od neto zarade zaposlenih. Visoki porezi na zarade kao i stope doprinosa penzijskom i zdravstvenom sistemu čine da se dodatno zapošljavanje radnika shvati kao izazov. Čest je slučaj takođe, da članovi AmCham Montenegro stalno iznova razmatraju njihove troškove u vezi sa održavanjem tekućeg broja radnika kao i zapošljavanjem novih radnika. Ove procjene često rezultiraju nemogućnošću zapošljavanja nove radne snage kao i potrebom razmatranja složenog procesa otpuštanja postojećih zaposlenih.

C. Uloga AmCham Montenegro

AmCham Montenegro je spremna da okupi svoje članove i organizuje sastanak sa visokim Vladinim zvaničnicima, gdje bi se konkretno razgovaralo o našim preporukama za politiku u vezi sa tekućim poreskim režimom. Većina preporuka za poresku politiku lako mogu biti sprovedene ali će zahtijevati odgovornost i adekvatnu pažnju ukoliko se želi napredak. AmCham Montenegro je spremna da se redovno sastaje sa Vladinim zvaničnicima u cilju bavljenja određenim problemima i razmjene činjeničnih informacija sa Ministarstvom finansija, Poreskom upravom i drugim institucijama.

AmCham seminari o današnjem poslovnom svijetu će biti organizovani u saradnji sa visokim poreskim zvaničnicima tako da članovi kompanije bolje razumiju primjenu

---

⁷ Ovo može takođe biti pitanje iz oblasti vladavine prava.

različitih propisa. Seminari ovakve vrste će takođe biti organizovani sa zvaničnicima na opštinskom nivou.

Konačno, AmCham Montenegro planira da se zalaže za veći broj povlastica, naročito u oblasti “zelene” tehnologije. Predložene povlastice, za reinvestiranje će takođe biti dio agende AmCham Montenegro.

III. Nekretnine/Građevinarstvo

Nekretnine i građevinarstvo spadaju među najznačajnije industrijske sektore u Crnoj Gori, zbog njihove atraktivnosti za investitore. Imajući u vidu veoma ubrzan rast cijene zemljišta u posljednjih nekoliko godina, resorna ministarstva i opštine bi trebalo da obrate posebnu pažnju na skraćivanje komplikovanih i relativno dugih procedura prilikom kupovine zemljišta i izgradnje potpuno novih objekata. Većina kapitala stranih direktnih investicija koje Crna Gora privlači vezano je ili za nekretnine ili za građevinarstvo što će biti slučaj još neko vrijeme. Stoga je sprovođenje i poštovanje dobro osmišljenih prostorno-urbanističkih planova od ključne važnosti za osiguranje budućih investicija na tim poljima. Smatramo da bi prostorno urbanistički planovi u svakoj opštini trebalo da stave poseban akcenat na promovisanje održivog razvoja.

AmCham Montenegro je izdvojila četiri oblasti za unapređenje unutar sektora Nekretnine/Građevinarstvo. AmCham Montenegro je spremna da doprinese jačanju ovih oblasti kroz razmjenu specifičnih informacija sa državnim organima i opštinama.

A. Birokratske procedure

Duge i kompleksne birokratske procedure i kašnjenja u vezi sa izdavanjem dozvola su navedeni kao najznačajniji problemi u oblasti nekretnina i građevinarstva. Sve dok se birokratske procedure javljaju kao problem u skoro svakom aspektu državne administracije, to će se reflektovati na sektor nekretnina i građevinarstva vjerovatno više nego na bilo koji drugi sektor privrede. Spora državna administracija takođe može prouzrokovati kašnjenje građevinskih projekata ili njihovo napuštanje u potpunosti. Birokratija može takođe imati štetan uticaj na vrijednost imovine i time obeshrabiliti postojeće i buduće investitore.

Članovi AmCham Montenegro su naveli potrebu za poboljšanjem saradnje između pojedinih državnih organa, opština i centralnog organa vlasti u svakoj fazi izdavanja dozvola. Članovi su takođe naveli kao problem nedostatak saradnje između opština i Ministarstva uređenja prostora i zaštite životne sredine. Članovi AmCham Montenegro su nailazili na komplikovanu, neusklađenu administraciju ili čak nedostajanje iste u svim fazama procesa – od faze planiranja do finalne faze.

Konkretan primjer izuzetno dugotrajne procedure nalazi se u Zakonu o procjeni uticaja na životnu sredinu. Iako se AmCham Montenegro zalaže za zaštitu životne sredine i vjeruje da su studije o životnoj sredini obavezne prilikom planiranja razvoja u velikim razmjerama, takođe smo mišljenja da je neophodno da postoji jednostavnija procedura. Sadašnja procedura je komplikovana i duga, produžava investicioni ciklus i čini projekte manje izvodljivim sa stanovišta biznisa.

U toku ljeta je zabilježen značajniji napredak na ovom polju usvajanjem Zakona o unapređenju poslovnog ambijenta, ali bi Vlada trebalo da nastavi sa skraćivanjem administrativnih procedura i pojednostavljenjem procesa prilikom izdavanja ekološke saglasnosti.

B. Urbanistička regulativa/Procedure

Nepotpuna prostorno planska i urbanistička dokumentacija, sporost u inoviranju iste kao i nedostatak planske dokumentacije za određena područja otežava, ili čak onemogućava razumijevanje parametara koji su potrebni investitorima/graditeljima prilikom rada na datim razvojnim projektima. Neizvjesnost o tome šta se može, a šta ne, izgraditi na parceli određenog zemljišta dovodi do prevelike konfuzije i nedosljednosti u razvojnim projektima u pojedinim oblastima u Crnoj Gori, posebno duž obale mora. Takođe, veća transparentnost u ovoj oblasti je potrebna kako bi se spriječila korupcija.

Još jedan problem, naveden sa strane članova AmCham Montenegro, je neuspjeh Vladinih službenika da se nose sa zakonski propisanim rokovima za donošenje urbanističkih dokumenata, potrebnih prije započinjanja radova na građevinskim projektima.

C. Opštinska uprava

Česti su problemi vezani za brzinu kojom opštine obezbjeđuju neophodne usluge i infrastrukturu (npr. puteve, kanalizacionu i vodovodnu mrežu) za nove građevinske projekte. Takođe se kao problem navodi nivo profesionalizma i sposobnosti administrativnog osoblja u lokalnim samoupravama da sarađuju sa velikim, međunarodnim investitorima.

Članovi AmCham Montenegro su ukazali na neusklađenost opštinskih propisa sa Zakonom o uređenju prostora. Ovim Zakonom je propisano da investitor plati takse lokalnoj samoupravi prije nego što sazna da li će mu biti odobrena građevinska dozvola. Čini se da se u nekim slučajevima ovo radi u suprotnosti sa Zakonom.

D. Katastar zemljišta

Članovi su kao problem naveli nedostatak ispravnih ili pravovremeno ažuriranih informacija u vezi sa zemljišnim katastrom, čime bi se vlasnicima i potencijalnim kupcima omogućio pristup važnim informacijama u vezi sa trenutnim vlasništvom ili istorijom vlasništva. Posjedovanje tačne i najnovije informacije u katastru zemljišta je važno da bi se dokazalo tačno vlasništvo nad zemljom potencijalnim kupcima. Bez ovih informacija, može se pojaviti konfuzija i gubitak povjerenja o vlasništvu nad određenim parcelama i imovinom.

Zahtjevi za restitucijom još uvijek nijesu riješeni i nastaviće da budu problem u nekim slučajevima prilikom prodaje ili prenosa zemljišta, a sve iz razloga što ne postoji pravno nesporno vlasništvo.

E. Uloga AmCham Montenegro

Članovi AmCham Montenegro su spremni da se sastanu putem okruglih stolova i seminara sa nekoliko Vladinih ministarstava, državnih organa i opština i na taj način

direktno iznesu administrativne i birokratske probleme. Razmjenom iskustva sa ne samo visokim Vladinim zvaničnicima nego i sa činovnicima na srednjem nivou i administrativnim osobljem, otvorila bi se dublja komunikacija o problemima uzrokovanih dugim i sporim procedurama.

Periodično (kvartalno) izvještavanje o učinjenim poboljšanjima i problemima kojima bi Vladine institucije tek trebalo da se posvete, a u vezi sa birokratskim procedurama u oblasti građevinarstva i nekretnina, biće obezbijeđeno za potrebe viših Vladinih zvaničnika. Ovo će osigurati odgovornost kao i to da ministarstva budu informisana o napretku.

IV. Vladavina prava

U oblasti vladavine prava, članovi AmCham Montenegro, su u našem upitniku kao problem naveli dugačke procedure i opterećenost sudskog sistema predmetima. Predmeti se godinama ne rješavaju, čime se stvara utisak neefikasnosti pravosudnog sistema, odnosno slabe pravne zaštite.

A. Naplata duga

Naplata duga kompanija još uvijek spada u redovnu nadležnost sudova u Crnoj Gori. S obzirom na ogroman broj neriješenih slučajeva koji su u nadležnosti suda, odluke u vezi sa naplatom duga se suviše sporo realizuju. Čak i kada su odluke donešene u korist kompanije koja zahtijeva naplatu, ne postoji pravni instrument za sprovođenje sudskih odluka u slučajevima kada dužnik nema dovoljno finansijskih sredstava da plati dugovanja.

U suštini, ne postoji adekvatna zaštita kompanija u slučajevima kada zahtijevaju naplatu duga putem suda.

B. Primjena vladavine prava

Članovi AmCham Montenegro tvrde da ne postoji jednaka primjena prava i propisa u privredi. Kao što je već navedeno u dijelu Izvještaja koji je nazvan "Oporezivanje", različita iskustva sa državnim organima, sudovima, pokazuju da se različito tretiraju kompanije ili pojedini tržišni učesnici. U nekim slučajevima, predstavnici kompanija, koji su članovi ovog udruženja, primjećuju nejednaku primjenu prava. Specifični slučajevi u kojima se manifestuju pomenuti problemi obuhvataju:

- Značajno prisustvo nelegalnog (crnog/sivog) tržišta u Crnoj Gori. Takve kompanije posluju van kontrole, i budući da nijesu registrovani, izuzeti su od poreza, zakona i propisa kojih se dosljedni učesnici na tržištu moraju pridržavati. Još mnogo toga treba da se uradi da se primjene postojeći zakoni i propisi na „povlašćene” kompanije.
- Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija i Pošta Crne Gore nikada nijesu izvršili inspekciju poštanskih operatora, da bi utvrdili da li isti posjeduju licence, propisane zakonom.

C. Medijacija i arbitraža

Medijacija i arbitraža, kao jedna od alternativa sudskom postupku, nijesu korišćeni dovoljno često u rješavanju sporova u Crnoj Gori. Arbitraža ili medijacija mogu biti korišćeni da se zaobiđe spori pravni sistem i mogu dovesti do odluka kojima se rješavaju sporna potraživanja.

Ugovorne obaveze koje preuzimaju različiti poslovni partneri često nijesu u potpunosti poštovane od jedne ili obje strane. Prilikom rješavanja sporova, kompanijama nije ostavljeno mnogo izbora, jer ne postoji drugo mjesto kome bi se mogli obratiti osim sudskom sistemu, koji je opterećen, i često, mogu proteći godine dok se ne donese konačna odluka.

D. Preporuka AmCham Montenegro

AmCham Montenegro preporučuje da se utvrdi drugačije zakonsko rješenje kojim bi se oformila posebna agencija kojoj bi se povjerio posao naplata dugova. Ovo bi pomoglo da se unaprijede procedure naplate duga koje bi dovele do mnogo veće efikasnosti, u smislu mnogo bržeg donošenja odluke u vezi sa potraživanjem dugova.

Uvođenje kreditnog rejtinga ili sistema bodovanja za pojedince i bond rejtinga za kompanije bi pomoglo i dobavljačima i kupcima podjednako u procjeni sposobnosti kompanije da ispoštuje finansijske obaveze navedene u ugovorima.

V. Ostale oblasti

Iako se upitnik koji su članovi AmCham Montenegro popunili u martu 2010. godine fokusirao na četiri, prethodno navedene oblasti, takođe je bilo dato i otvoreno pitanje o tome sa kojim se to poslovnim izazovima suočavaju izvan "Ljudskih resursa", "Oporezivanja", "Vladavine prava" i "Nekretnina/Građevinarstva". Članovi su upitani da definišu ostale poslovne izazove i prepreke koje postoje u Crnoj Gori, a koji su od bitnog značaja za razvoj njihovog poslovanja.

A. Javne nabavke⁸

U ovom dijelu se navodi da postoji nedostatak pouzdanih informacija o mogućnostima javnih nabavki koje se tiču projekata. Uporedo sa ovim, podnošenje tenderske dokumentacije je dugačka, skupa procedura koja mnoge kompanije automatski sprječava u postupku dostavljanja ponude u momentu kada je tender objavljen od strane svih obveznika-naručilaca javnih nabavki.

U suštini, postupak javnih nabavki bi trebalo da bude transparentniji. Tekući postupak javnih nabavki stvara sumnja među ponuđačima o validnosti istoga. Članovi AmCham Montenegro imaju dokaze o selektivnoj primjeni kvalifikacionih kriterijuma nakon zatvaranja tendera ili o flagrantnim ignorisanjima odluka kao o kupovinama preko drugog dobavljača bez navođenja konkretnog razloga.

AmCham Montenegro predlaže obezbjeđivanje bolje, kompletnije informacije o mogućnostima na javnim tenderima (npr. spisak svih javnih tendera na jednom sajtu) i pojednostavljivanje procedure u vezi sa dostavljanjem ponude na tenderima. Jedan pouzdan i blagovremeno ažuriran web sajt o svim javnim nabavkama bi pomogao boljem informisanju potencijalnih ponuđača o tenderskim mogućnostima dostupnim za dostavljanje ponuda. Pojednostavljivanje tenderske procedure i obezbjeđivanje

---

⁸ Više detaljnijih informacija o tome kako AmCham Montenegro doživljava Zakon o javnim nabavkama je dostupno u našoj kancelariji, i biće objedinjeno u odvojenom dokumentu u četvrtom kvartalu 2010. godine.

jeftinijih javnih tendera bi ohrabrilu veći broj kompanija da daju svoje ponude na tenderima, čime bi se postigao i veći broj konkurentnih ponuda.

U cilju smanjenja procedura omogućiti kompanijama da prilikom davanja svoje ponude na tenderima, prethodno registruju svoje firme. Ova registracija bi bila validna jednu ili više godina i omogućila bi kompanijama da učestvuju na više različitih tendera bez potrebe za pribavljanjem dokumentacije koja se mora dostavljati prilikom svakog prijavljivanja na tender.

Proces javnih nabavki bi u cjelini trebalo da bude transparentan. Članovi AmCham Montenegro su imali priliku da uoče da su zahtjevi za dostavljanjem ponuda napisani tako da automatski daju prednost jednom u odnosu na druge ponuđače. Jedna od preporuka AmCham Montenegro, koja bi poboljšala transparentnost, jeste on line dostupnost svih ugovora o nabavci.

B. Putna i ostala tehnička infrastruktura

Značajna poboljšanja u putnoj i drugoj infrastrukturi su neophodna. Zastarjela putna i druga infrastruktura ili njen nedostatak, otežava privatni sektor u svemu, od transporta proizvoda do prevoza ljudi (turista). Takođe, članovi AmCham Montenegro su prijavili nedostatak kvalitetnog napajanja električnom energijom, sistema za preradu otpadnih voda i snabdijevanja vodom. Ovo je posebno slučaj u ljetnim mjesecima, u jeku turističke sezone. Posebno, još uvijek ne postoje deponije otpada u Bokokotorskom zalivu.

VI. Izazovi za proširenje poslovanja

Članovi AmCham Montenegro su upitani da definišu šta je to što ih sprječava u proširenju svog poslovanja ili reinvestiranja u svojim kompanijama tako da oni mogu povećati prihode, broj zaposlenih radnika i time ostvariti veći dio tržišnog učešća. U nastavku možete pročitati nekoliko odgovora na tipične izazove sa kojima se članovi AmCham Montenegro suočavaju kada je u pitanju proširenje njihovog poslovanja.

A. Finansijski izvori

Pronalaženje finansijskih sredstava kao pomoć finansiranju projekata je najčešći razlog zašto su članovi AmCham Montenegro imali poteškoća u proširenju svoga poslovanja. Banke su značajno smanjile mogućnosti za kreditiranje i podigle kamate za odobravanje kredita. Članovi su takođe naveli poteškoće u dobijanju podrške kod stranih banaka kao i nedostatak povoljnih kreditnih aranžmana i/ili povoljnih kamatnih stopa na odbrene kredite kada je u pitanju proširenje poslovanja.

B. Likvidnost

Likvidnost kompanija uopšte i na tržištu je značajan problem, sa većim brojem kompanija koje neuredno izmiruju svoja dugovanja. Nedostatak likvidnosti je glavni doprinos rastućoj neizvjesnosti i nestabilnosti makroekonomskog okruženja u Crnoj Gori i kao takav sprječava kompanije da planiraju i šire se.

C. Zakonski okvir

Kompanije članovi AmCham Montenegro su naveli nepredvidivost zakonskog okruženja kao još jedan razlog zašto je proširenje poslovanja otežano. Uvođenje

tržišne, evropske poslovne prakse i procedura je suviše sporo i ne dozvoljava jednostavnost poslovanja i efikasnost planiranja i izvršenja ekspanzije, bilo da je u pitanju zapošljavanje novih radnika ili ulaganje kapitalnih investicija.

VII. Ograničavanje poslovnog potencijala

Članovi AmCham Montenegro su upitani da identifikuju kako poslovni izazovi sa kojima se suočavaju u Crnoj Gori utiču na ograničavanje poslovnog potencijala. Zajednička nit u odgovorima bila je da svi izazovi pomenuti u ovom Izveštaju zajedno doprinose sprečavanju procesa realizacije određenih projekata. To takođe usporava proces donošenja odluka za realizaciju novih investicija i proširenje poslovanja. Ovo sve dovodi do sporijeg investicionog ciklusa i sporijeg rasta u crnogorskoj ekonomiji uopšte. Izazovi pomenuti u ovom Izveštaju direktno utiču na profitne margine kompanija i otežavaju maksimizaciju potencijala kompanija sa svim zahtijevanim vremenom i resursima.

Oportunitetni trošak je takođe u igri. Kada kompanije ograniče svoje resurse zato što imaju posla sa sporim birokratskim procedurama, one propuštaju da iskoriste svoje resurse za otkriće drugih investicionih mogućnosti ili projekata koji bi bili jednako ili čak i više vrijedni. Na kraju, svi izazovi definisani u ovom dokumentu prijete da izmjestite investitore negdje drugo.

VIII. Preporuke

Članovi AmCham Montenegro su obezbijedili preporuke za otklanjanje poslovnih barijera na tržištu. Neke od preporuka su uključene prije ovog dijela Izveštaja, gdje je to bilo potrebno. Naši članovi su takođe sugerisali još nekoliko specifičnih promjena u zakonima i procedurama kako slijedi:

A. Partnerstvo sa AmCham Montenegro

Prva preporuka je otvaranje kontinuiranog formalnog dijaloga između AmCham Montenegro i različitih ministarstava, uključujući Kabinet Predsjednika Vlade Crne Gore. Periodični sastanci sa Vladinim zvaničnicima bi se fokusirali na razmjenu informacija, identifikovanje inicijativa i projekata na kojima bi mogla postojati saradnja, kao i na praćenje napretka u vezi sa preporučenim izmjenama u zakonima i procedurama definisanim u ovom dokumentu.

AmCham Montenegro raste u veličini i uticaju, i postaje jedan od najistaknutijih glasova privatnog sektora u Crnoj Gori, predstavljajući američke kompanije, crnogorske kompanije ali i ostale inostrane kompanije. Saradnja sa različitim Vladinim zvaničnicima kao i nuđenje pomoći u otklanjanju poslovnih barijera je neophodno u realizaciji strateškog cilja AmCham Montenegro tj. unapređenja poslovnog ambijenta u Crnoj Gori.

B. Porezi i doprinosi na zarade zaposlenih

Snižavanje poreza i doprinosa plaćenih na zarade zaposlenih bi dalo poslodavcima jedan podsticaj da zaposle više radnika. Trenutno, visoki porezi i doprinosi navode poslodavce na ponovno razmatranje zapošljavanje novih radnika. Kao alternativa, podsticaji mogu biti uključeni da nagrade poslodavce za obuku kao i za zapošljavanje novih radnika sa specifičnim vještinama. Detalji o tome kako bi ovaj program konkretno izgledao bi mogli biti ugovoreni tokom sastanaka između nadležnih Vladinih ministarstava i AmCham Montenegro.

C. Obuka

Bitan dio u edukaciji i održavanju efikasne radne snage je uvođenje programa obuke. Mnogi stariji zaposleni (naročito 35 godina i stariji) nemaju znanje engleskog jezika kao i osnovne poslovne kvalifikacije. Različiti programi bi trebali biti uvedeni da pomognu sa kontinuiranom edukacijom zaposlenih tako da zahtijevane vještine posjeduju i starije generacije.

Posebna sugestija je otvaranje akademije engleskog jezika koja bi bila besplatna za nezaposlene. Razvijanjem vještina engleskog jezika unaprijedile bi se šanse na tržištu onih koji su nezaposleni.

Još jedna preporuka je periodično korišćenje specijalizovanih treninga za administrativno osoblje u centralnim i lokalnim Vladinim kabinetima sa svrhom unaprjeđenja ažurnosti i efikasnosti javnog osoblja. Treninzi bi pomogli stvaranju profesionalnijeg osoblja ali i pomoglo njima da rade u skladu sa zakonom. Više okruglih stolova i seminara bi moglo biti organizovano kao što je već bilo urađeno od strane AmCham Komiteta za zaštitu intelektualne svojine vezano za obuku tržišnih inspektora.

D. Korišćenje tehnologije

Povećanje korišćenja tehnologije među državnom administracijom kako bi se unaprijedila efikasnost je često ponavljana preporuka za otklanjanje dijela poslovnih izazova. Mogućnost registrovanja i apliciranja elektronskim putem za dobijanje licenci, ovlašćenja ili dozvola je neophodno u cilju uštede vremena i osiguranja kontrole kvaliteta.

Iako postoji značajan napor državnih organa da uključe više elektronskih informacija, ovakav trend bi trebalo nastaviti. Dostupnost tačne, blagovremene informacije o finansijskim izvještajima društava, do tačnih informacija u katastru, je značajna prednost za biznis, i istovremeno podstiče transparentnost.

E. Saradnja između upravnih organa

AmCham Montenegro vjeruje da bi značajna saradnja između državnih organa kao i saradnja među ministarstvima dovela do bolje efikasnosti i brzih rezultata kada su u pitanju administrativne procedure. Članovi su naveli da povezane institucije ne sarađuju na način kako bi trebalo a ni na nivou koji bi dozvolio mnogo bržu obradu zahtjeva i izdavanje saglasnosti rješenja, licenci i sl. Osim toga, često se susreće izostanak koordinisanosti opštinskih i centralne vlasti, kao što je prethodno bilo navedeno u vezi sa organima lokalne samouprave i Ministarstvom uređenja prostora, u procesu odobrenja izgradnje/nekretnina.

Jedan korak u pravom smjeru bio bi eliminisanje suvišnih koraka i/ili institucija od kojih se zahtjeva odobrenje⁹ u vezi sa dobijanjem dozvole ili licence za sprovođenje projekta. Što je manje institucija uključeno u proces odobrenja, to će rezultati biti brži i efikasniji.

F. Obnovljivi izvori energije i energetska efikasnost

Srednjoročni i dugoročni ciljevi Vlade Crne Gore se odnose na to se proizvodi više struje putem obnovljivih izvora energije kao što su vjetar, solarne i hidroelektrične tehnologije. Energetska strategija uključuje potpuno pokrivanje domaćih potreba kao i izvoz viška energije. Imajući ovo u vidu, trebalo bi uključiti podsticaje tako da kompanije postavle energetska efikasnost na vrhu svojih prioriteta. Ovo bi pomoglo da u Crnoj Gori bude što manje emisije ugljenika i potencijalno bi dovelo do još jednog izvora prihoda u budućnosti preko programa trgovine Evropske Unije i ostalih protokola, što je sve razlog više da se razmotre podsticaji ove vrste za privatni sektor.

AmCham Montenegro želi da pomogne Vladi Crne Gore pri sprovođenju energetskih programa koji bi privukli kompanije da budu energetske savjesnije prilikom planiranja novih projekata ili restauriranja starih zgrada. Energetski najefikasniji programi ili programi "zelene" tehnologije dovode do povećanja troškova kompanija tako i pojedinaca. Međutim, dugoročni benefiti ne mogu se podcijeniti. Više podsticaja u vezi sa energetska efikasnošću u Crnoj Gori bi pomoglo kompanijama u smanjenju potrošnje električne energije, i time omogućilo da se izvozi veća količina energije. Ovi programi bi takođe dodatno naglasili ustavno proglašenje Crne Gore kao ekološke države.

AmCham Montenegro će odigrati značajnu ulogu u načinu vođenja poslovanja u Crnoj Gori uvođenjem programa energetske efikasnosti i organizovanjem seminara o edukovanju svojih članova o prednostima energetske efikasnosti.

IX. Preporuke za povećanje broja investicija

AmCham Montenegro preporučuje da Vlada preduzme veći broj akcija u cilju unaprijeđenja poslovnog ambijenta za razvoj biznisa u Crnoj Gori. Uopšte, kreiranje povoljnih uslova za poslovanje u Crnoj Gori uz smanjenje rizika će uključiti dosta rada na jačanju vladavine prava kao i uvođenje ostalih preporuka navedenih u ovom izvještaju. AmCham Montenegro će saradivati sa međunarodnim organizacijama i drugim nevladinim organizacijama kako bi pomogla Vladi i biznisu u Crnoj Gori u primjeni ideja koje smo predložili.

Kratak opis o tome kako Vlada Crne Gore može privući više stranih direktnih investicija i pomoći u motivisanju daljih ulaganja od strane postojećih stranih investitora je navedeno kako slijedi:

---

⁹ Procedura za dobijanje građevinskih dozvola je navedena u Dodatku 4.

- Unapređenjem poreske politike kroz smanjivanje poreskih obaveza i uvođenjem poreskih olakšica za postojeće investitore tako da mogu da reinvestiraju profit;¹⁰
- Striktna primjena zakona o zaštiti investitora (konkretno se odnosi na zaštitu prava svojine);
- Obezbeđivanjem privatnog sektora sa tačnim i provjerenim statističkim podacima;
- Većom promocijom Crne Gore kao investicione destinacije prezentovanjem pozitivnih primjera stranih investicija. Ovo bi pomoglo u izgradnji povjerenja među potencijalnim investitorima;
- Pojednostavljanjem administrativnih procedura;
- Posebna pažnja i pronalaženje većeg broja investicija iz SAD;
- Eliminisanjem korupcije;
- Obezbeđenjem pristupačnije, ili čak besplatne tender dokumentacije za investitore;
- Usklađivanjem propisa i budžeta između centralne i lokalnih vlasti;
- Daljim poboljšanjem infrastrukturne mreže;
- Edukovanjem i obukom zaposlenih u Vladi da rade efikasnije i da budu više orjentisani ka investitorima.

---

¹⁰

Pogledajte preporučene poreske podsticaje u Dodatku 5.

Zaključak

AmCham Montenegro¹¹ je posvećen postizanju svog strateškog cilja, odnosno unapređenja poslovnog ambijenta u Crnoj Gori. Naš plan je dostizanje ovog cilja putem saradnje sa Vladom Crne Gore, Američkom ambasadam u Crnoj Gori kao i ostalim partnerskim organizacijama i diplomatskim misijama u Crnoj Gori. Poslovni i investicioni izazovi navedeni u ovom Izvještaju služe kao smjernice koje će pomoći u identifikovanju svega onoga što usporava tempo razvoja poslovanja u Crnoj Gori.

Tokom sljedeće godine, AmCham Montenegro će predstaviti Izvještaj o poslovnim izazovima u Crnoj Gori visokim Vladinim zvaničnicima i tražiti da saraduje sa odgovarajućih ministarstvima i drugim upravnim organima u cilju određivanja prioriteta i sprovođenja predloženih rješenja u ovom Izvještaju. Primjena predloženih promjena iz Izvještaja o poslovnim izazovima će se u velikoj mjeri ostvariti organizovanjem konferencija, okruglih stolova, predavanja i seminara koji će se odnositi na specifične poslovne izazove. AmCham Montenegro će formalno početi sa radom na inicijativi o poslovnim izazovima prezentovanjem Izvještaja o poslovnim izazovima na javnoj tribini u decembru 2010. godine.

Sa naše strane postoji sve veća podrška Crnoj Gori kako bi se vidjela značajnija poboljšanja u njenom poslovnom okruženju, i kako bi ona kod međunarodnih investitora zauzela mjesto koje joj sa pravom pripada. AmCham Montenegro dijeli ovu viziju sa Vladom Crne Gore i pomoći će u njenoj realizaciji saradujući sa različitim akterima u javnom, privatnom i NVO sektoru da bi se postigla poboljšanja u zakonima, propisima i procedurama na tržištu.

Članovi AmCham Montenegro smatraju da se ne može podcijeniti ogroman potencijal za poboljšanje poslovnog i investicionog ambijenta u Crnoj Gori. Članovi AmCham Montenegro u Crnoj Gori su prepoznali perspektivu Crne Gore i obavezali su se da pomognu njen dalji razvoj.

---

¹¹ Pogledajte listu postojećih članova AmCham Montenegro od 15. oktobra 2010. godine u Dodatku 6.

DODATAK 1

Upitnik AmCham Montenegro o poslovnim izazovima u Crnoj Gori u 2010. godini

Naziv Kompanije/Člana*

▪

Ime kontakt osobe

▪

Kontakt telefon i e-mail

▪

I. Koje(i)m sektoru(ima) industrije pripada Vaša kompanija?

(Molimo Vas da označite sve odgovarajuće sektore)

Automobilska industrija	Roba široke potrošnje	Energetika	Finansijske usluge
Hrana i piće	Turizam/Ugostiteljstvo	Maloprodaja	Telekomunikacije
Informacione tehnologije	Logistika/Špedicija	Nekretnine	Građevinarstvo
Duvanska industrija	Bankarstvo	Osiguranje	Pravne usluge
Proizvodnja	Ostalo – Molimo precizirajte		

II. Navedite 3 izazova ili barijere iz oblasti **Ljudskih resursa** (npr. raspoloživost kvalifikovane radne snage, zapošljavanje stranaca i sl.) sa kojima se redovno suočavate prilikom obavljanja posla:

III. Navedite 3 izazova ili barijere iz oblasti **Oporezivanja** sa kojima se redovno suočavate prilikom obavljanja posla:

IV. Navedite 3 izazova ili barijere iz oblasti **Nekretnina/Građevinarstva** (npr. nepostojanje prostorne dokumentacije, procedure za dobijanje dozvola za izgradnju, pitanja koja se odnose na vlasništvo nerezidenta, saradnja sa katastrom, i sl.) sa kojima se redovno suočavate prilikom obavljanja poslova:

*

Informacije o AmCham članovima neće biti dostupne drugima.

- V. Navedite 3 izazova ili barijere iz oblasti **Vladavine prava** (pravna sredstva, trajanje pravnih procedura, raspoloživost arbitraže i sl.) sa kojima se redovno suočavate prilikom obavljanja poslova:
- VI. Navedite 3 izazova ili barijere u bilo kojoj oblasti sa kojima se redovno suočavate prilikom obavljanja poslova - Molimo Vas precizirajte oblast(i):
- VII. Navedite 3 izazova sa kojima se suočavate prilikom proširenja poslovanja kompanije:
- VIII. Kako izazovi sa kojima se suočava Vasa organizacija utiču na ograničavanje poslovnog potencijala?
- IX. Koje su Vaše preporuke za otklanjanje izazova i barijera koje ste naveli?
- X. Koju ulogu bi Američka privredna komora trebalo da odigra u otklanjanju navedenih biznis barijera/izazova?
- XI. Koje mjere Vlada Crne Gore treba da preduzme u cilju privlačenja novih stranih direktnih investicija?
- XII. Koje mjere Vlada Crne Gore treba da preduzme u cilju podsticanja postojećih stranih investitora za dalja ulaganja u Crnoj Gori?

Radna grupa za javnu politiku i komunikacije će biti odgovorna za uobličavanje odgovora iz ovog upitnika i odlučiće na koji način će prikupljene informacije biti prezentovane predstavnicima Vlade, međunarodnim organizacijama, ostalim nevladinim organizacijama i javnosti.

Da li bi bili zainteresovani za učestvovanje u Radnoj grupi za javnu politiku i komunikacije? (Zaokružite)   DA ili NE

DODATAK 2

Procedura za zapošljavanje stranaca

Stranci se mogu zaposliti odnosno raditi u Crnoj Gori pod sljedećim uslovima:

1. Da imaju radnu dozvolu, izdatu od strane Zavoda za zapošljavanje Crne Gore;
2. Da imaju privremenu dozvolu boravka, po osnovu zaposlenja, izdatu od Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore;
3. Da imaju Ugovor o radu, zaključen sa poslodavcem i
4. Da je obveznik za prijavljivanje rada tj. poslodavac obavijestio Zavod za zapošljavanje u Crnoj Gori, Fond za penzijsko i invalidsko osiguranje i Fond zdravstva u Crnoj Gori o angažovanju stranca;

Što se tiče procesa dobijanja radne dozvole od Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, pored zahtjeva pomenutom organu, neophodno je da se još podnesu sljedeća dokumenta:

1. Rješenje o registraciji kompanije, izdato od strane centralnog registra privrednog suda u Podgorici (ovjerena kopija);
2. Obavještenje o razvrstavanju kompanije, izdato od strane Zavoda za statistiku (ovjerena kopija);
3. Ovjerena kopija putne isprave stranca – pasoš, koji sadrži lične podatke, sa fotografijom lica za koga se izdaje dozvola;
4. Uvjerenje o priznatim obrazovnim kvalifikacijama lica za koga se izdaje dozvola (nostrifikacija diplome) ukoliko je u pitanju visoko kvalifikovana osoba i
5. Dokaz od plaćenju naknadi, u iznosu od € 10, koji se dostavlja nakon potvrde da će zaposlenom biti izdata radna dozvola.

Ova procedura će otprilike biti završena za 7 dana, nakon podnošenja zahtjeva, sa svom neophodnom pratećom dokumentacijom.

Nakon dobijanja radne dozvole, neophodno je pred nadležnim organima i Ministarstvom unutrašnjih poslova u Crnoj Gori, pokrenuti izdavanje dozvole za privremeni boravak za zaposlenje. Ova procedura obuhvata, pored formalnog zahtjeva, i dostavljanje sljedećih dokumenata:

1. Ovjerene kopije svih strana putne isprave - pasoša;
2. Ovjerena kopija važeće radne dozvole izdate od strane nadležnog organa - Zavoda za zapošljavanje u Crnoj Gori;
3. Dokaz o sredstvima za izdržavanje za osobu za koju se izdaje dozvola (ovjerena kopija Ugovora o radu i potvrda poslodavca sa visinom zarade);
4. Dokaz o zdravstvenom osiguranju za osobu za koju se izdaje dozvola (ovjerena kopija crnogorske zdravstvene knjižice);

5. Dokaz o obezbijeđenom smještaju za osobu za koju se izdaje dozvola (ovjerena kopija Lista nepokretnosti i Ugovora o zakupu, ovjeren od strane nadležnog organa– Osnovnog suda);
6. Dokaz o uplati naknade po zahtjevu u iznosu od € 5 i
7. Dokaz o uplati naknade za izdavanje dozvole za privremeni boravak, čiji će iznos biti određen kasnije zvaničnim prijemom dokumentacije.

Ova procedura će otprilike biti završena za 60 dana, nakon podnošenja zahtjeva, sa svom neophodnom dokumentacijom i za ovu proceduru je neophodno lično prisustvo stranca.

Nakon izdavanja dozvole za privremeni boravak, poslodavac je u obavezi da prijavi zaposlenog stranca Zavodu za zapošljavanje Crne Gore, najkasnije u roku od 15 dana od započinjanja rada, i da podnese potpisani Ugovor o radu i dokaz o primjeni istoga pred nadležnim organima Fonda za zdravstvo kao i Fonda za penzijsko i invalidsko osiguranje u Crnoj Gori.

DODATAK 3

Tabela poreza i doprinosa na zarade:
Bazirana na mjesečnoj neto zaradi u iznosu od € 500.00

Iznos koji nije predmet oporezivanja	-	0.00
Porez na lični dohodak građana	9.00%	67.16
Doprinosi za penzijsko osiguranje na teret zaposlenog	15.00%	111.94
Doprinosi za penzijsko osiguranje na teret poslodavca	5.50%	41.04
Doprinosi za zdravstveno osiguranje na teret zaposlenog	8.50%	63.43
Doprinosi za zdravstveno osiguranje na teret poslodavca	3.80%	28.36
Doprinosi za osiguranje od nezaposlenosti na teret zaposlenog	0.50%	3.73
Doprinosi za osiguranje od nezaposlenosti na teret poslodavca	0.50%	3.73
Prerez na porez na nivou Opštine, za Podgoricu	15.00%	10.07
Doprinosi za sindikat	0.20%	1.49
Doprinosi za Privrednu komoru	0.30%	2.24
Doprinosi za Fond rada na teret poslodavca	0.20%	1.49
UKUPNO		
Ukupan iznos poreza i doprinosa na teret zaposlenog	33%	246.27
Ukupan iznos poreza i doprinosa na teret poslodavca	25%	88.43
Ukupan iznos poreza i doprinosa	58%	334.70
PRIMJER ZA MJESEČNU ZARADU U IZNOSU OD EVRA 500,00*		
Iznos mjesečne neto zarade		500.00
Porezi i doprinosi		334.70
Ukupan iznos potreban za uplatu zarade		834.70

*Zaposleni takođe ima pravo na mjesečnu naknadu za topli obrok u iznosu od 50% od minimalne cijene rada u Crnoj Gori (€27.50).

DODATAK 4

Procedura za dobijanje dozvole za gradnju

Da bi se preduzeli građevinski radovi, investitori moraju dobiti građevinsku dozvolu, koja se obično izdaje od strane lokalne vlasti – opštine na čijoj teritoriji će se gradnja i obaviti (za neke objekte zbog njihove važnosti ili veličine, dozvola za gradnju se izdaje od strane državnog organa – Ministarstva uređenja prostora i zaštite životne sredine). Izdavanje dozvole za gradnju je bazirano na sljedećim dokumentima koji se moraju dostaviti odgovarajućim organima, kao što su: (i) dokaz o zakonskom pravu svojine odnosno drugim pravima na građevinskom zemljištu na kome će se preduzeti izgradnja, (ii) dokaz o urbanističkom planiranju za odgovarajuću lokaciju pokazujući vrstu i veličinu konstrukcije koja će biti izgrađena, glavni tehnički projekat i revizija istoga (u skladu sa zakonom o izgradnji projekta, urbanističkim, tehničkim i drugim propisima, uključujuću studiju o procjeni uticaja na životnu sredinu), (iii) dokaz o regulisanju obaveza prema organima plaćanjem nadoknada za komunalije i komunalne usluge, kao i ostala dokumenta (saglasnost nadležnih komunalnih preduzeća - Elektrodistribucije, Telekomunikacije, Vodovoda i kanalizacije itd.)

Ovo se posebno odnosi na naknade za komunalnu opremljenost i komunalne usluge, pa će lokalna uprava propisivati zahtjeve, način, rokove i postupak za isplatu naknade zavisno od nivoa opremljenosti građevinskog zemljišta, učešća investitora u komunalnom opremanju i drugo. Investitor može takođe da obavlja usluge komunalnog opremanja građevinskog zemljišta, u skladu sa planskom dokumentacijom i međusobnom saradnjom između investitora i lokalnih vlasti što bi trebalo biti utvrđeno ugovorom. Dakle, moguće je da lokalni organi rade različito, podzakonska akta mogu obezbjediti različita pravila tako da će se i naknade u vezi sa izgradnjom takođe razlikovati.

Imajte u vidu da će iznos nadoknade za komunalno opremanje i komunalne usluge u Opštini Budva biti određen u zavisnosti od lokacije objekta (Zone Opštine Budva), svrhe objekta, i nivoa opremanja lokacije. Naime, teritorija Opštine Budva je podijeljena na 6 zona sa pod zonama (ekskluzivna zona, prva, druga i treća zona) i svrha objekta je klasifikovana u sljedećim kategorijama: (i) Stambeni i stambeno-poslovni objekti; (ii) Poslovni prostori, hoteli i turistički kapaciteti. Iznos nadoknade za komunalno opremanje i komunalne usluge u Opštini Budva zavisi od lokacije objekta, odnosno pripadnosti povezanoj zoni opštine, njegove namjene, i ukupne površine objekta.

Osim toga, dozvola za gradnju bi trebalo da bude izdata u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva, uz svu urednu dokumentaciju.

Cjelokupna procedura neophodna za proces izgradnje određena Zakonom je rezultat reforme iz 2008. godine gdje je primarni cilj bio pojednostavljivanje i ubrzavanje potrebne formalnosti u cilju ohrabrenja i promovisanja investicija i izgradnje. Međutim, imajte u vidu da se period od 15 dana kao i svi ostali periodi definisani datim procedurama mogu produžiti u praksi.

U roku od 7 dana od izdavanja građevinske dozvole, investitor bi trebao da stavi tablu koja sadrži informacije u vezi za građevinskom dozvolom na mjestu gdje će objekat biti izgrađen. Investitor bi trebao da započne izgradnju u roku od 2 godine i završi njegovu izgradnju u roku od 3 godine (sa mogućnošću produžetka izgradnje) od izdavanja građevinske dozvole.

DODATAK 5

Preporučene poreske olakšice

- AmCham preporučuje smanjenje poreza i doprinosa koje su poslodavci obavezni da plate na zarade zaposlenih. Moramo istaći da se ovo najčešće javljalo kao odgovor naših članova u kategoriji “koje su to poreske olakšice koji bi oni željeli da se uvedu”.
- Više kredita bi trebalo biti ponuđeno za određene vrste investicija. Trenutno dobar primjer za to je poresko oslobađanje za investicije u sjevernom dijelu Crne Gore.
- Podržavanje „zelene” tehnologije i „zelenih” investicija putem programa poreskih olakšica je neophodno da bi se „zeleni” programi održali.
- Posebne poreske olakšice koje bi Ministarstvo finansija moglo razmotriti su:
  - ukoliko poslodavac zapošljava ljude sa invaliditetom,
  - ukoliko poslodavac ima preko 20 zaposlenih,
  - ukoliko poslodavac zapošljava pripravnike (nakon uvođenja AmCham Montenegro programa za pripravnike).
- Komunalne takse za kompanije trebalo bi smanjiti ili im ponuditi olakšice koje bi pomogle u smanjenju troškova za komunalije.
- Dalji rad na pojednostavljivanju poreskih zakona i procedura.

DODATAK 6

Kompanije i organizacije AmCham Montenegro

PricewaterhouseCoopers	Rokšped
Montenomaks C&L	KPMG
Auditors Chamber of Montenegro	Coca Cola Hellenic
Comp Comerc	Telenor
First Financial Bank	Microsoft Montenegro
Atlas Group	CEED
Ražnatović	doMEn
Maximin	Philip Morris
Sava Montenegro	Gintašmont
Imperijal	Guardian Glass S.A.
Beppler Development Montenegro	Erc System
Trebjesa	Crnogoracoop
US-Montenegro Business Council	S-leasing
Karanović & Nikolić	Podgorička banka
Water Group	Čikom
7. avgust	McCann Erickson
Bećović Management Group	Erste Bank
Colliers International	Paneleven
A.S.F.International	Eurofast Global
Crnogorski Telekom	Wurth
DHL Express	Communis Media S
Harrisons Solicitors	Voli
Law Office Vujačić	Hypo Alpe Adria Bank
S&T Crna Gora	Europact
Čelebić	Deloitte
SD Petošević Montenegro	Saatchi & Saatchi O.B.I.C.O.M
Hipotekarna banka	JT International
Adriatic Marinas	Lexmark International
Jugopetrol	